

DE APOTEEK « HET MORIAENSHOOFD » TE OUDENAARDE

door Marc DE SMET, Bevere-Oudenaarde.

In « Het Moriaenshoofd », het huis dat ongeveer overeenstemt met het meubelmagazijn in nummer 52 van de Grote Markt, woonden achtereenvolgens de apothekers Philippus Cools, Martinus Franciscus Duquesne en Ludovicus Benedictus Bouchel.

Uit de archieven weten we dat er in Oudenaarde een apotheker Philippe Cools zijn beroep uitgeoefend heeft van ongeveer 1699 tot 1745. Zijn naam vindt men in bijna iedere vernieuwing van de banken of eden van de nering van de HH. Cosmas en Damianus. Bij het zoeken naar meer bijzonderheden over zijn leven kwamen we telkens terecht bij een zekere Philippus Albertus Cools, licentiaat in de medicijnen, die rond die zelfde tijd overleed. De vernieuwingen van de banken van de nering vermelden ook deze dokter verscheidene malen als hoofdman. Het werd nog ingewikkelder toen bleek dat ofwel de dokter als hoofdman, ofwel de apotheker als officier of deken vermeld werd (1). Bezat de dokter ook een apothekerszaak? Zoiets was in die tijd ongewoon. Tenslotte vonden we voor het jaar 1743 dat twee personen, Philippe Cools genaamd, in het bestuur zetelden, wat bewees dat er zowel een apotheker als een dokter bestonden. In het testament van dokter Philippus Albertus Cools kregen we dan ten overvloede de bevestiging hiervan, we vernamen welke bloedverwantschap er tussen beiden bestond en ook welk verband er bestaat tussen Ph. Cools en de volgende apotheker in het « Moriaenshoofd », Fr. Duquesne :

« item begeert insghelycx dat naer syn doot sal ghegheven worden aen francois duquesne ende anthonette gabrio winckelcnecht ende dienstmaerte in het huys van wylen synen vaeder ende moeder elck vyf en twintigh guldens ». Dit testament is gedagtekend de 21 november 1749 ; onder de getuigen bevond zich Martinus François Duquesne.

In de « Staten van Goede », boek 121, pp 150 tot 160 vinden we op datum van 22 februari 1752 voor Ph. Cools de volgende vermelding, waaruit kan opgemaakt worden dat apotheker Cools in het « Moriaenshoofd » woonde :

« 's weesen paternelen grootvaeder ende grootmoeder inghestorven is staende ten voorhoofde op de merct binnen deser stede van audts ghenaeamt het Moriaenshoofd ter eendere thuys ende erfve van dhoirs Jan briché ende ter andere tgone van bleekere ». Mr Cools, religieus in de Baudelocabdij te Gent, had hierop een rente.

De dokter zelf woonde in de Krekelput wat we opmaken uit volgende tekst :

« item een huysstede ende erfve binnen deser stede tusschenbrugghen ghenaeamt den eenhoorn daer beede d'overledene inghestorven zyn belast met dertigh pinten swarte brandtolie tsjaers redimerelyck elckens asschen Wonsdaghs ». Verder bezat hij nog huizen in de Kattestraat en in de Groenstraat, in Ruien, in Anzegem, in Heurne en in Moen. Het huis « De Eenhoorn » lag op grondgebied van de parochie Pamele (2).

(1) In Oudenaarde groepeerde de nering van de HH. Cosmas en Damianus de apothekers en de chirurgijnen. Het bestuur (bank of eed genaamd) was samengesteld uit een hoofdman (licentiaat in de medicijnen), een deken (beurtelings een apotheker of een chirurgijn) en officieren.

(2) De familie Cools heeft een grafsteen in de O. L. Vrouwekerk te Pamele.

D. O. M.

Hier ligghen begraven
meester Philippus Albertus Cools
Filius d'heer Philippi in syn leven
licentiaet in de medicynen
overleden den 13 February 1750
ende Jouffrauw

Anna Barbara De Leghe
filia sr Adriaen syne huysvrauwe
overleden den 28 Augusty 1749 die
tsaemen in huwelycke ghewonnen
hebben twee kinderen met naemen
Judoca Philippine overl. 3 Jan
1805 in huwelyck geweest met d'Heer Pieter
Francies De Baere overleden den 28 July
178... met wie zy heeft gewonnen seven

In de rekeningen van de armmeester vonden we tweemaal de naam Philippus Cools vermeld voor levering van geneesmiddelen. Eénmaal gaat het met zekerheid over de dokter, in het tweede geval kunnen we onmogelijk uitmaken of de dokter of de apoteker bedoeld wordt :

« Item betaelt aen dheer phle cools over leveringhen medicamenten als per acquit XX lib xvj s. par. (6 juli 1742) ».

« Item betaelt aen dheer Philipe Cools (licentiaet in de medicynen in syne qualiteyt van armmeester van Ste Walburghe kercke binnen deser voorseyde stede bedieert hebbende de winterburse volghens daete van Ul. heeren van daeten 12n april 1742) over leverynghen van medicamenten par acquit de somme van XXXIIJ lib. par. »

De naam Philippe Cools (welke ?) komt verscheidene malen voor in de lijsten der schepenen (van 1725 tot 1738) en der oppervoogden der stad.

François Duquesne volgde zijn meester op als apoteker in het huis op de Markt. Zijn opneming in de farmaceutische wereld liep niet van een leien dakje ! Eén van zijn « proefwerken » bestond erin Mercurius Dulcis tot zevenmaal te sublimeren. Hierin lukte hij aanvankelijk niet. Hij kreeg toelating om opnieuw te beginnen. Toen hij vijfmaal gesublimeerd had weigerde hij verder te werken. Tenslotte kon hij het gedaan krijgen dat zijn proefwerk naar het Collegium Medicum te Gent werd gestuurd om aldaar onderzocht te worden. De Syrupus Artemisia en de Emplastrum de ranis cum Mercurio, die eveneens afgekeurd waren, werden eveneens naar Gent gestuurd. Moet het gezegd worden dat het Collegium Medicum van Gent alles met brio aannam ? Het stadsbestuur was niet mild met de hardvochtige kollega's Maes en Van Mullen. Geheel deze geschiedenis vindt een verklaring in het feit dat deze beide heren, die in Oudenaarde alleen apoteker waren, bloedverwanten waren en dat ook de hoofdman van de nering tot de familie behoorde. De proefstukken hadden overigens de reglementaire keuring niet ondergaan.

De naam Duquesne wordt verscheidene malen vermeld in de rekeningen van het armbestuur als die van leverancier van medikamenten aan de armen. Hij stierf in het huis op de Markt de 14 mei 1763. Hij had een dochtertje van 9 jaar, Marie Joanne Cecilia.

« Dat is het huys ende arfve appendentien ende dependentien dan dien ghestaen ende ghelegen binnen deser stede ten voorhoofde op de merct synde tgonne alwaer den overledenen gestorfvén is ter eendere het huys ende erfve van Sr Benedictus De Bleeckere ende ter andere hetgonne van de Wed Sieur Joannes Briche belast eerst met eene lyfrente van ses ponden grooten wisselgelt tsjaers in proffyte van heer Emmanuel Cools religieus in d'abdye van baudeloo tot Ghent..... ».

De derde apoteker in het « Moriaenshoofd » is Ludovicus Benedictus Bouchel, zoon van Emmanuel.

In 1767 was hij dertig jaar oud ; hij had humaniteiten gedaan en twee jaar filosofie gestudeerd. Tussen 1763 en 1767 woonde en werkte hij gedurende zes maand bij apoteker De Clerck in Ieper, drie jaar bij de apotekers Amare en Claesens in dezelfde stad en Willaert in Oostende. Op het stadsarchief van Oudenaarde berusten de bewijsstukken hiervan, opgesteld in het zuiverste apotekerslatijn :

« Anno millesimo septingentesimo sexto, die decima quinta decembris actum in congregatione nostra, hora undecima ante prandium, presentibus Dominis, hooftmannio Eugenio Vanderespt, Antonio-Josepho Vandenbogaerde, Ignatio Declercq, respectieve pharmacopoeiorum gubernatoribus primariis et secundariis cunctis simul expressé convocatis domi profecti hooftmanii... »

Bouchel was aanvankelijk van zins zich in Oostende te vestigen, maar tenslotte verkoos hij naar Oudenaarde te komen wegens « mariage apparent avec la veuve d'un apotiqueaire » ! Dit was de weduwe van kollega Duquesne, namelijk Marie Clare Racemeur, dochter van Leopold van Bergen. De nering was zijn aanvraag,

---

dochters ... ten daeghe van haer
overlyden nog ses waren in leven.

Ende Carolina Joanna de
welcke is commem t'overlyden den
26 April 1749 byde ghedoopt in
Ste Walburghe kercke t'Audenaerde
« Requiescant in Parce ».

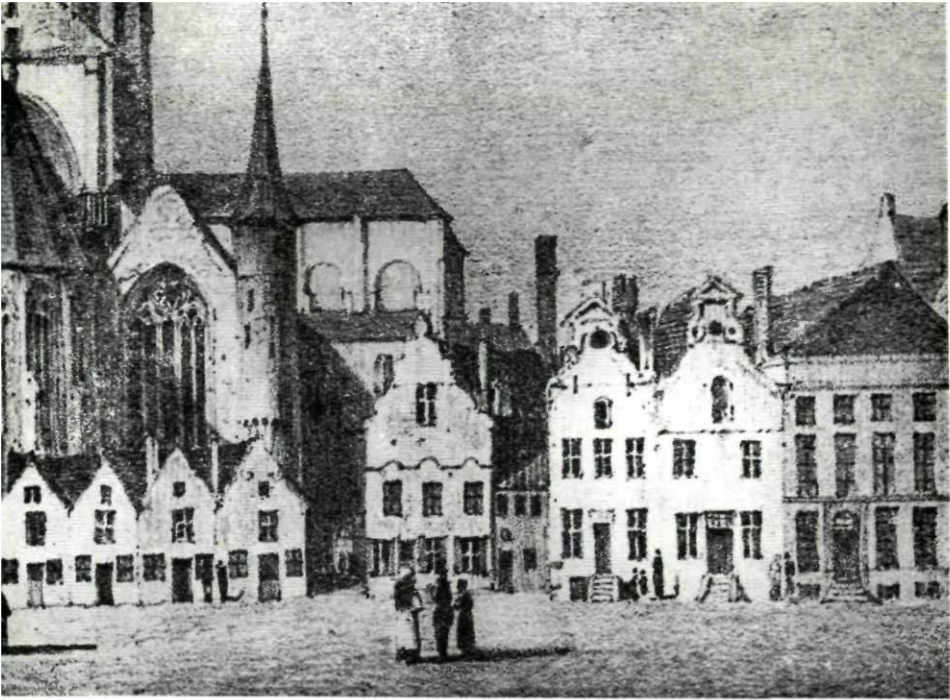

Fig. 1. — 19e eeuw. « Het Moriaenshoofd » bevindt zich rechts van het kleine « Zakkendragershuisje » in 't midden van de afbeelding (detail van een gravure).
Foto : J. Vandeputte.

Fig. 2. — Huidige toestand. In het midden het vroegere « Moriaenshoofd » nu « Meubelmakerij De Moor » met de naar buiten leunende neger.
Foto : J. Vandeputte.

die in 1767 werd ingeleverd, dadelijk gunstig gezind. Van de drie toenmalige apoteken werden er immers twee opengehouden door bejaarden, één ervan door een vrijgezel, de andere door een weduwe. Hoofdman was toen J. Holderbeke. Guillaume Maes was deken en tevens schepene van de stad Oudenaarde.

Na de dood van zijn vrouw hertrouwde Bouchel met Maria Coleta Godefroid. Bouchel overleed op 9 juli 1788. Uit zijn staat van goederen weten we dat hij een broer Emmanuel had, een zuster Felicita en dat dokter J. Beaucarne als voogd werd aangesteld. De lijst bevat ettelijke huizen en eigendommen, « alsmede geleel de apotecquers Winckel met de medicamenten, potten botailen, toogen, croesen, schaelen, gewichten, boucken, emmers generaelyck alles wat den selven apotecquaris winckel... »

Bouchel had twee zonen die echter de apotheek niet voortgezet hebben.

Hiermede eindigt de geschiedenis van de apotheek « Het Moriaenshoofd ». Het huis kwam in handen van Bernardus Van Schoor. Voor Cools er zijn apotheek vestigde had het huis toebehoord aan Valentin Liedts, die van het stadsbestuur toelating had gekregen een uitgang te maken in het afgeschafte Hospitaalstraatje, omdat hij na het bombardement door Lodewijk XIV's leger een stijlvolle gevel « tot sieraad der stad » had doen bouwen aan zijn woning naast het zakkendragershuiszeken. Bijgevoegde illustratie toont « Het Moriaenshoofd », rechts van het lage « Zakken dragershuiszeken ». Die gravure stamt uit de 19e eeuw. Een recente foto toont dezelfde rij woningen, zoals ze na de eerste wereldoorlog terug opgebouwd werden in Vlaamse Renaissancestijl.

Nu nog steekt er een « Moriaenshoofd » uit boven het uithangbord, maar nu is het een zinspeling geworden op de naam van de tegenwoordige bewoner, De Moor.

RÉSUMÉ

La pharmacie « Het Moriaenshoofd » (La tête de nègre) à Oudenaarde

par le pharm. Marc D e S m e t (Bevere-Oudenaarde).

L'auteur a reconstruit l'histoire de la pharmacie « Het Moriaenshoofd » sur la Grand Place d'Audenarde, où de 1699 à 1788 se succédèrent les trois pharmaciens Philippe Cools, François Duquesne et Louis Benoit Bouchel.

DE FARMACOPEE VAN DUINKERKEN 1752

door Apoth. L. J. VANDEWIELE.

« Uit een studie van Edmond L e c l a i r (1) vernemen we dat na een apotheek-inspectie gedaan in 1751, het aan het licht gekomen was dat veel apotheken niet meer aan de vereisten van de tijd voldeden en men de noodzakelijkheid begon in te zien van een eigen Pharmacopee. Twee apothekers A r d e n en L e f e b v r e werden met de uitvoering ervan belast en een commissie van 2 schepenen en 5 geneesheren werd aangesteld om het werk te reviseren... Tot nog toe bleef het Codicium Dunkercae onvindbaar ». Aldus schreven wij nog in 1955 (2).

Een toevallige mededeling, gedaan door Dr. J. V a s s e, op de vergadering van de F.I.P. te Londen, september 1955, bracht ons op het spoor van deze Codex, die aan onze speurzinn ontsnapt was : « De même nous ne citerons que pour mémoire le « Codicium Dunkerquae » de 1752, dont deux exemplaires existent actuellement à la Faculté de Paris et au Conseil de l'Ordre des Pharmaciens ».

Bij navraag bleek deze inlichting juist te zijn. Zoals blijkt uit het exemplaar dat we ter inzage kregen, berust dit reeds sinds 1916 in bewuste bibliotheek ; het was eigendom geweest van Monsieur L a m b e r t, pharmacien à Cassel ; offert à la

---

(1) Edm. L e c l a i r, Histoire de la Pharmacie à Dunkerque de 1631 à l'an XI (1803), in Société d'Etudes de la Province de Cambrai. Recueil 23, 1927, en eveneens in Bulletin de la Société d'Histoire de la Pharmacie, 1927, p. 474.

(2) W. F. D a e m s en L. J. V a n d e w i e l e, Noord- en Zuidnederlandse Stedelijke Pharmacopeeën, p. 94.